

Joan Carles Ferrer i Pont
Àrea d'Història Contemporània

EL CATALANISME AL VALLÈS ORIENTAL: DE LA UNITAT A LA DIVISIÓ (1896-1905)

1. ANTECEDENTS: LA UNIÓ CATALANISTA

En les dues darreres dècades del segle XIX hom presencià un progressiu enfortiment del moviment catalanista. Als antics romàntics se'ls afegiren elements provinents de sectors federals i conservadors. Així, el 1882, Valentí Almirall fundà el Centre Català, amb la intenció de convertir el catalanisme en un moviment de caire democràtic i progressista. Més endavant, amb la formació de la Lliga de Catalunya el 1887, el catalanisme perdé el seu caràcter unitari i passà a ser dominat per sectors conservadors. El 1891, entitats i societats catalanistes tornaren a aplegar-se sota la denominació de «Unió Catalanista», amb la pretensió de bastir un projecte nacional comú. És en aquest període de domini de la Unió Catalanista quan el catalanisme aconseguí una certa rellevància al Vallès Oriental. Els antics «prohoms» catalanistes començaren a ser envoltats per joves simpatitzants que engruixiren un moviment fins llavors molt minoritari.

Vicenç Plantada i Fonolleda, president del Centre Català de Mollet, fou un dels introductors del catalanisme a la comarca

Un dels primers difusors del catalanisme a la comarca fou Vicenç Plantada i Fonolleda (1839-1913). Delegat de la Unió Catalanista a Mollet, Plantada tingué un paper fonamental en l'organització d'actes de propaganda al Vallès. El 1896, en una «reunió Patriòtica» organitzada per protestar contra la «quinta forçosa», Plantada anuncià la constitució del Centre Català de Mollet, primera associació catalanista d'importància que ja des d'un principi aplegà un centenar de membres ⁽¹⁾. A finals d'aquest mateix any es creà el setmanari *La Veu del Vallès*. Tot i estar editat a Ripollet per Narcís Fuster i Domingo, en Jaume Maspons i Camarasa en fou l'ànima. Maspons, representant d'una generació més jove i vinculat a sectors econòmics més actius, defensà un catalanisme conservador i pragmàtic, oposat al corrent federal de Valentí Almirall i al sector intransigent d'Àngel Guimerà. El 1898, la direcció de *La Veu del Vallès* passà a Granollers, just en el moment de màxima difusió del catalanisme arreu de la comarca, i coincidint amb l'aparició de nombroses agrupacions catalanistes: el 1898 a Cardedeu, la Garriga i Sant Feliu de Codines; el 1899 a Sant Antoni de Vilamajor i Granollers. Algunes d'aquestes associacions foren de curta durada, com és el cas de l'Agrupació Catalanista de Cardedeu, que es dissolgué el 1903 per qüestions econòmiques ⁽²⁾.

El 1899 veiem aparèixer signes evidents de divisió que tindran un efecte negatiu en la vertebració d'un moviment nacional ampli. La campanya en favor del concert econòmic —patrocinada pel Foment del Treball Nacional— dividí el moviment catalanista entre els partidaris d'una col·laboració amb un sector de l'empresariat (Prat de la Riba, Verdaguer i Callís) i els contraris a rebaixar el programa de les Bases de Manresa (P. Adalvert i A. Guimerà). Aquesta polèmica acabà amb la sortida dels anomenats «possibilistes» de la Unió Catalanista. Al Vallès, la tot just creada Agrupació Catalanista de Granollers —controlada per Jaume Maspons— mostrà la seva adhesió a la campanya. Aquesta actitud fou durament criticada des de les planes de *La Renaixensa* i, entre d'altres, per l'Agrupació Catalanista de Sant Feliu de Codines ⁽³⁾. Aquestes dissensions culminaren el 8 de

(1) *La Renaixensa*, 6 gener 1896

(2) *La Veu del Vallès*, 22 març 1903

(3) *ib.*, 14 gener 1900

Jaume Maspons i Camarasa, fou el principal organitzador del catalanisme a Granollers

més evident la distanciació entre els dos sectors catalanistes. Per una banda, de la Lliga Regionalista se'n sortiren els elements més esquerrans. Per l'altra, la Unió Catalanista començà un cert replantejament ideològic amb la celebració de la VII Assemblea a Barcelona, el maig de 1904, sota la presidència de Domènec Martí i Julià. Val a dir que en aquesta assemblea hi hagué una presència nombrosa de delegats del Vallès. El seu nombre, 56, sembla evidenciar un eixamplament de la base social del moviment catalanista. Tot i la presència entre ells de propietaris i hisendats, hi havia una gran varietat de professions representades (metges, fusters, advocats, comerciants, sastres, agricultors, fins i tot obrers) (4). Precisament, aquesta assemblea qualificà la seva acció catalanista com a nacionalista, i defensà un interclassisme social.

2. UN CATALANISME DIVIDIT: L'ASSOCIACIÓ CATALANISTA BRUNIQUER I EL CENTRE CATALÀ

És amb aquest rerafons que al 1904 hom veu l'aparició de dues agrupacions catalanistes a Granollers de caire ben diferent. Així, el gener de 1904 es crea l'Associació Catalanista Bruniquer, fidel a la Unió Catalanista. Encapçalen aquesta iniciativa Joaquim Mogas, Vicenç Camp, Joaquim Guardiola, Tomàs Vendrell, Josep Mas, Pere Bertran i Josep Marimon.

(4) Unió Catalanista. Deliberacions Assemblees Catalanistes (Barcelona, VII), maig 1904

març de 1900 quan *La Veu del Vallès* es donà de baixa de la Unió Catalanista, prèvia sortida de Narcís Fuster i Vicenç Plantada de la redacció. A partir d'aquest moment el moviment catalanista visqué una pugna entre dos corrents clarament delimitats. Així, mentre algunes agrupacions catalanistes de la comarca romangueren fidels a la Unió Catalanista, Jaume Maspons encapçalà un sector que es vinculà a la Lliga Regionalista. A partir de 1904 encara es féu

La Veu del Vallès.

SETMANARI

PORTANTVEU DE LA COMARCA

El setmanari *La Veu del Vallès*, degà de la premsa catalanista a la comarca, es publicà sense interrupció entre 1896 i 1905

ASSOCIACIÓ CATALANISTA

"Bruniquer"

*

Aquesta Associació vos convida pera que assistiu a la Conferència que donarà en son hostatje social, carrer de'n Sans, números 9 y 11, diumenge dia 8 del corrent a las 3 de la tarde, lo molt distingit orador del "Xplech Catalanista" de Barcelona, don Daniel Roig y Pruna, disertant baix lo següent tema: UNITAT Y VARIETAT.

Granollers 5 de Janer de 1905.

La Junta.

L' ACTE SERÁ PUBLICH.

Full de propaganda de l'Associació Catalanista Bruniquer

Centre Catalá.-Comissió d'Escolas.-Granollers.

BUTLLETÍ DE SUSCRIPCIÓ

D. domiciliat a
 carrer n.º se suscriu per la cuota de pes-
 setas mensuals al objecte de contribuir al sostentment de ditas
 Escolas.
 de de 190.....

La Comissió d'Escoles fou uno de les més actives del Centre Catalá de Granollers

En el seu manifest de presentació es referma la necessitat de fer del catalanisme un moviment nacional:

«A n'els humils y á n'els poderosos ens dirigim, de tots necessitem el concurs, y á tots ho agrahirém per igual, puig tots hi tenim un lloc d'honor, que el catalanisme no es un partit polítich ab una determinada tendència, sinó

(5) *La Veu del Vallès*, 20 abril 1904

(6) *ib.*, 3 desembre 1904

(7) *Juny*, 4 març 1905

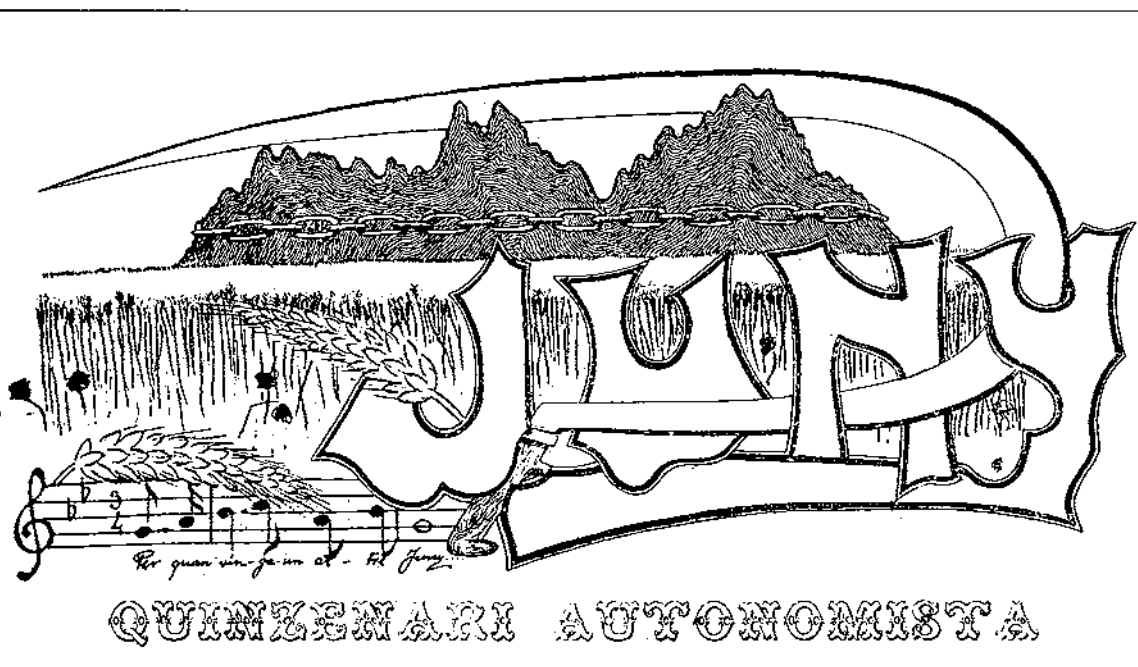
una aspiració nacional, un sentiment patriòtich, que may ha predicat odis ni rancúnias, sinó fraternitat y unió (...). Juntemnos tots y treballant sens treva, logran nostros esforços véurer implantada, la autonomia del individu, la del municipi y la de la comarca, y alcansarém la realisació del nostre fi, la redempció de Catalunya.» (5)

A finals d'any es projecta un míting a Granollers amb la intenció de crear una entitat autonomista, un Centre Catalá. En l'acte constituent hi trobem gent com Ferran Canellas i Jaume Maspons —membres de l'Agrupació Catalanista de Granollers— però també gent nova en el catalanisme, com ara els industrials Jaume Serra i Dachs i Fortunat Tomàs i Salvany. Aquest míting coincidirà amb un altre acte de propaganda catalanista de la Unió Catalanista —organitzat per encàrrec de l'Associació Catalanista Bruniquer. El grup de *La Veu del Vallès* titllarà els membres de l'Associació Catalanista Bruniquer d'intransigents, mentre que ells s'autoqualificaran de «moderns i positivistes.» *La Veu del Vallès* distingeix clarament els dos estils de fer política exemplificats en les dues reunions polítiques:

«En el darrer, patrocinat per la Unió, la nota va ésser radical, els discursos fogosos, els oradors en sa majoria de la classe treballadora ab ideas com es natural saturadas de gran patriotisme però mancades de sentit verament positiu i práctic. Aquest meeting va aprofitar a las personas que no sabien res de catalanisme o be'n tenien una idea extraviada. El primer meeting, intervingut per elements de la Lliga, va ésser tot plegat més seriós, més á la moderna. Els oradors tots ells pertanyents á la classe dels intellectuals, varen parlar ab mesura, convicció, sense fogositats oratorias però ab sentit práctic y una claretat de conceptes que arrencaven á cada moment la aprobació del auditori. Aquest meeting va aprofitar á tots els bons catalans que aburrits dels diferents partits polítichs á la madrilenyia, cercan racés en la regional autonomia. Els uns foren sembradors de la llevor, els altres infatigables conreadors del terrer.» (6)

D'ençà el març de 1905 el setmanari *Juny* ve a engruixir la premsa catalanista, tot refermant el caràcter dual del catalanisme. Així, *Juny* serà portaveu de l'Associació Catalanista Bruniquer i proper a la Unió Catalanista. Des de les seves planes es demanarà la unitat de tots els catalanistes per tal d'aconseguir l'ideal de redempció de Catalunya:

«Volém fer patria, som catalanistes radicals, som fermes partidaris de la autonomia íntegra del nostre poble, y aném á depositar als peus de la que es nostra Mare comú (Catalunya), la modesta però pura y coral ofrena del amor filial que li debém.» (7)

El quinzinari Juny, publicat el 1905, fou portaveu de l'Associació Catalanista Bruniquer

Des de les planes de *Juny* es presenta la Federació com el sistema ideal i es reivindica la figura de Pi i Margall. En aquest sentit, s'aplaudeix la decisió de la «important y democrática associació Catalunya Federal, per haver acordat declarar-se francament nacionalista»⁽⁸⁾. En definitiva, el catalanisme ha d'integrar elements diversos tot fent palès el seu caràcter democràtic:

«Nosaltres hem de demostrar a tots els catalans y a la societat en general, que dintre'l catalanisme, hi regna la democràcia mes complerta, hi militen els demòcrates mes accentuats y convençuts, pero no hi poden regnarhi la demagogia, ni l'absolutisme. Nosaltres no aspirem a dominar en cap facció popular, ni monopolitzar el poder en detriment dels altres elements socials.»⁽⁹⁾

3. CACIQUISME I QÜESTIÓ ELECTORAL

Davant la qüestió electoral, aquests dos corrents catalanistes prenen actituds ben diferenciades. El Centre Català, amb el recolzament de la Lliga Regionalista de Barcelona, inicia una cursa electoral per tal d'escombrar les forces dinàstiques del Vallès. A les eleccions provincials de març de 1905 la candidatura de la Lliga —formada per Narcís Verdguer i Callís, Salvador Dachs i Pous i Jaume Serra i Dachs— obté la victòria a moltes de les poblacions de la comarca, tot i la seva derrota a Granollers i a Osona. Tanmateix, des de les planes de *La Veu del*

Vallès aquests resultats són vistos com una victòria electoral «en el districte més ensopit fins ara de tots els districtes»⁽¹⁰⁾. Davant les eleccions a Corts d'aquell mateix any s'assenyala que s'està a punt d'acabar amb el domini del caciquisme a la comarca:

«Una embranzida mes y es nostre, que nostre serà, que á la gent sensata y honrada tornarà el Districte de Granollers. Ja ab poch més á las passadas eleccions, el rescatém del poder dels seus explotadors; indignament ens varen robar les actas, pero ara no ho permetrem.»⁽¹¹⁾

Ben al revés, *Juny* proclama el seu escepticisme davant la via electoral i creu veure en la candidatura de la Lliga una continuació del sistema caciquista:

«Els republicans de la Unión també predican la legalitat y la exigeixen si us plau per forza. Els federals no «unionats» també la demanen; els regionalistes també fan treballs en aquest sentit; en fi, carlins, ministerials de tots els colors (que n'hi ha mes que en una tintoria), integristas y tots els acabats en istas, tots volen lo mateix, que hi havia sinceritat electoral. ¿Per qué? Per res. Per fer com sempre, donarse bona vida allà a

(8) *Ib.*, 29 abril 1905

(9) *Ib.*, 15 abril 1905

(10) *La Veu del Vallès*, 18 març 1905

(11) *Ib.*, 26 agost 1905

Madrid, anar á fer una estona el «xafarder» al «Safareig Nacional» y cap á caseta falta gent. Vetaquí tota la seva feina.»⁽¹²⁾

Aquest article és signat per Alfred Canal, qui anys a venir participaria en la publicació del setmanari *Renovació* (1916-1918) i formaria part de la «Joven-tut Nacionalista Republicana i Socialista.» Canal és representant d'un grup de joves nacionalistes i republicans que veuen la necessitat d'una renovació profunda per tal de poder construir una societat nova:

«Aixís donchs, catalans, cambiém el camí empres per aquesta malévola y egoista societat actual, de eternas rancunias y abominables odís y fundém la societat nova ab el progrés com á lema y la patria per bandera. Dixemse ja de motllos antichs ja cercats per l'esperit encoratjador de la promesa, llegim els grans mestres, dels verdaders mestres en sociologia, qu'ells són els que mitjanaçant sas ensenyansas fillas de son válderer y desinterés, ens guiarán y señalarán el ver camí de la llivertat tan desitjada y que tant li convé a nostra Catalunya, en una paraula ¡Fem Patria!»⁽¹³⁾

En acabat, les eleccions de setembre de 1905 semblen donar la victòria al candidat regionalista Bonaventura Maria Plaja, però els resultats no són favorables a Granollers i hi ha acusacions de frau a Granollers, La Roca i Cardedeu. En tot cas, hi ha celebracions al Centre Català i al Centre Republicà, i *La Veu del Vallès* sentència:

«El caciquisme és mort. Granollers comensa el camí de la regeneració. El caciquisme que l'ha deshonrada ha sigut ferit al cap. No se n'aixecarà.»⁽¹⁴⁾

4. CONCLUSIONS

En realitat el caciquisme sobreviuria a Granollers encara força anys, i les candidatures «regionalistes» trigarien a imposar la seva hegemonia al Vallès. A més, un sector del catalanisme es desentendria del projecte polític liderat per la Lliga Regionalista. Els qui havien proclamat la necessitat d'organitzar el catalanisme com un moviment nacional veien en l'estratègia regionalista una traïció als seus ideals. La Unió Catalanista —que havia nascut amb el predomini dels sectors més puristes— havia estat el planter de tota mena d'associacions i entitats catalanistes. En aquests anys de predomini de la Unió veiem aparèixer tota una colla d'Agrupacions Catalanistes a la comarca. Sovint encapçalades per un antic prohoms catalanista, aquestes associacions veuran la incorporació d'una generació més jove. Aviat, es faran paleses divergències ideològiques i estratègiques que augmentaran amb l'aparició de la Lliga Regionalista. El pragmatisme i conservadorisme dels regionalistes s'oposarà a l'interclassisme de la Unió Catalanista sobretot a partir de 1904. Al Vallès, això es manifestarà amb l'aparició a Granollers de dues entitats catalanistes contraposades, que fins i tot —durant un temps— tindran òrgans de premsa diferenciats. Dues visions del catalanisme s'enfrontaran, doncs, ja des d'un bon principi.

(12) Alfred Canal, "La farsa electoral", *Juny*, 2 de setembre 1905

(13) *Ib.*

(14) *Ib.*, 20 setembre 1905